

KADOC / Documentatie- en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en samenleving / Interfacultair centrum K.U.Leuven

KADOC- nieuwsbrief

2011/2

2011/2

Vlaamse migranten in Wallonië

Op 14 april kent het hier al eerder aangekondigde tentoonstellings- en publicatieproject “Vlaamse migranten in Wallonië” zijn hoogtepunt. Dan worden drie tentoonstellingen geopend en een boek gepresenteerd.

De hoofdtentoonstelling in het Provinciaal Cultuurcentrum Caermersklooster in Gent, gemaakt met de steun van de provincie Oost-Vlaanderen, gaat voor het eerst in op de migratie van Vlamingen naar Wallonië vanaf het midden van de negentiende eeuw. Ze neemt de bezoeker mee vanaf het vertrek uit Vlaanderen, toont het Wallonië waarin de migranten terecht kwamen, laat zien waar ze zich vestigden, welk werk ze deden en hoe ze (een tijdje) hun identiteit trachtten te beleven in eigen verenigingen. Nog in het Caermersklooster brengt fotografe Layla Aerts “beelden van gelukzoekers”, foto’s van portretten van overledenen met een Vlaamse naam, die ze aantrof op Waalse kerkhoven.

In het boek, een uitgave van LannooCampus, belichten de historici Henk Byls, Frank Caestecker, Mathias Cheyns, Elien Declercq, Walter Kusters, Anne Morelli, Yves Quairiaux, Yves Segers, Luc Vandeweyer, Koen Verbruggen en Saartje Vanden Borre, onder de redactie van Idesbald Goddeeris en Roeland Hermans, diverse facetten van de Vlaamse migratie naar Wallonië. Guido Fonteyn portretteert bovendien enkele Walen van Vlaamse afkomst.

Op KADOC ten slotte tonen de fotografiestudenten van de Hogeschool Sint-Lukas Brussel (3de bachelor) hun ontmoetingen met migranten en hun verenigingen in Vlaanderen vandaag. Met een open blik en oprechte interesse bekeken ze het omringende sociale landschap met al zijn subculturen en facetten. Een verrassende kijk!

Alle informatie vindt u in bijgevoegde folder. U kunt ook terecht op de website www.vlaamsemigranteninwallonie.be.

De tentoonstellingen lopen van 15 april tot 12 juni. Het boek kunt u rechtstreeks bestellen bij LannooCampus via www.lannoocampus.com.

Inhoud / 2 Vlaamse migranten in Wallonië / 4 Kanunnik Rodolphe Hoornaert. Stichter van monasterium De Wijngaard in Brugge / 8 Een katholiek in medialand. Archief Louis Meerts / 11 De socialprofitsector, braakliggend onderzoeksveld. Archief Verbond der Verzorgingsinstellingen/Zorgnet Vlaanderen / 15 Grenzeloos boeiend. Studiedag over migrantenorganisaties en hun erfgoed

Coverfoto door Andrea Falcone genomen in de Sardische kring Grazia Deledda (Genk). De foto's op blz. 3 zijn van Nele Geirnaert/Yasmin Broos en van Kaat Vandenbroeck, respectievelijk genomen in de Belgian Suomalainen Merimieskirkko (Finse Zeemanskerk) (Brussel) en in de Russische school (Kessel-Lo). [Sint-Lukas - Brussel]

Kanunnik Rodolphe Hoornaert

Stichter van monasterium De Wijngaard in Brugge

Elke Van den Broecke en Lieve Uyttenhove

In de stilte en de pracht van het Brugse begijnhof, achter de gevels van enkele huisjes, bevindt zich het monasterium De Wijngaard, thuishaven van de congregatie Dochters van de Kerk. Zowel de kloostergebouwen als de gemeenschap zijn relatief jong. Ze zagen het daglicht dankzij de inspanningen van kanunnik Rodolphe Hoornaert (1886-1969). De stichting van de Dochters van de Kerk mag men gerust zijn levenswerk noemen. Met een wetenschappelijke publicatie over het leven en gedachtegoed van hun ‘geestelijke vader’ willen de zusters van De Wijngaard hun stichter en zijn religieuze ideeën in een nieuw en kritisch wetenschappelijk licht stellen. Hiervoor richtten zij zich tot KADOC.

Het studieproject rond kanunnik Hoornaert dat in oktober 2010 van start ging, omvat twee luiken. Vooreerst beoogt het een grondige en diepgaande biografie van Rodolphe Hoornaert. Daarnaast wordt een bloemlezing van Hoornaerts oeuvre geboden, dat bestaat uit poëtische, politieke, historische en religieuze werken. Die verzameling van teksten en tekstfragmenten zal kritisch verklaard en becommentarieerd worden. KADOC wierf daartoe twee projectmedewerkers aan: Elke Van den Broecke (historica) verdiept zich in het levensverhaal van Rodolphe Hoornaert en Lieve Uyttenhove (theologe) legt zich toe op de selectie en kritische annotatie van een aantal sprekende teksten uit zijn omvangrijke oeuvre. Het resultaat van het project moet uitmonden in een grondig onderzoeksrapport dat nagenoeg onmiddellijk publiceerbaar is.

Een getalenteerd auteur

Rodolphe Hoornaert werd in 1886 in Kortrijk geboren. Hij was het derde en jongste kind in een welgestelde familie. De jonge Rodolphe verloor zijn vader nog voor hij één jaar werd. Zijn twee ooms, kanunnik Hector Hoornaert en kanunnik Joseph Soenens, namen de vaderrol op zich. Ongetwijfeld oefenden ze een belangrijke invloed op hem uit. De band tussen het vaderloze gezin en beide priesterrooms was zo goed dat de weduwe Hoornaert met haar kinderen naar Brugge verhuisde om er bij haar broer Joseph Soenens in te wonen.

Van jongs af toonde Rodolphe Hoornaert zich een goede leerling en een getalenteerd schrijver. Hij zou er in zijn verdere (studie)carrière de vruchten van plukken. Na zijn middelbare school ging Rodolphe naar het grootseminarie in Brugge en in 1910 werd hij door Mgr. Waffelaert tot priester gewijd. Een jaar later werd hij als ondersecretaris op het bisdom Brugge aangesteld. Daarnaast bleef Rodolphe Hoornaert verder studeren. Na het behalen van zijn licentiaatsdiploma in de Romaanse filologie aan de Katholieke Universiteit van Leuven begon hij aan de voorbereiding van zijn doctoraatsstudie. In 1922 behaalde Hoornaert met zijn dissertatie *Sainte Tèrese écrivain* als eerste in de geschiedenis van de Leuvense universiteit een doctoraat in de Romaanse filologie met als specialiteit Spaans.

Pastoor van het prinselijk begijnhof in Brugge

Hetzelfde jaar werd Rodolphe Hoornaert als pastoor van het prinselijk begijnhof - prinselijk omdat het in 1299 onder de bevoegdheid van de Franse koning kwam - in Brugge aangesteld. Hij volgde daarmee zijn recentelijk overleden oom Hector Hoornaert op. Aanvankelijk hoopte de jonge priester zich in alle rust aan het schrijven en studeren te kunnen wijden. Snel werd echter duidelijk dat het begijnhof op sterven na dood was. De huisjes stonden er bouwvallig bij en het aantal begijnen was sterk afgenomen. Daarnaast hadden ook veel arme lekenvrouwen hun intrek in het begijnhof genomen. Van de oorspronkelijke spiritualiteit van de begijnen bleef maar weinig over. Rodolphe Hoornaert stortte zich als een ware krijger in de strijd om de redding van het begijnhof. Jarenlang voerde hij propaganda en probeerde hij sponsors te verzamelen. Hoewel hij uiteindelijk een beperkt aantal begijnen wist aan te trekken, slaagde Hoornaert er niet in de gewoonten en de spiritualiteit van de vroegere begijnen te herstellen.

Na zijn ontmoeting met Dom Gaspar Lefebvre van de Sint-Andriesabdij in Zevenkerken bij Brugge, ontwikkelde hij geleidelijk het idee een nieuwe kloostergemeenschap te stichten. Rodolphe Hoornaert en Dom Lefebvre stemden hun religieuze gedachtegoed op elkaar af en gaandeweg werd de stichting van een nieuwe congregatie concreter. Vrij snel wisten ze ook de aanwezige begijnen achter zich te scharen en kregen ze de volle steun en goedkeuring van de toenmalige grootjuffrouw, Geneviève de Limon Triest. In 1927 werd de nieuwe benedictijnse congregatie, Dochters van de Kerk, gesticht.

Rodolphe Hoornaert en de Dochters van de Kerk

Op het religieuze vlak bloeide de jonge gemeenschap, maar de materiële staat van het begijnhof bleef armoechtig. Herstellingswerken aan de vervallen huisjes drongen zich meer en meer op. Rodolphe Hoornaert zag erop toe dat het begijnhof geleidelijk opnieuw een oord van rust en schoonheid werd. Onder zijn rectorship werd het beluik volledig hersteld en gerestaureerd. De huidige staat van het Brugse begijnhof hebben we dan ook aan kanunnik Hoornaert te danken. Daarnaast liet hij een klooster bouwen achter de gevels van enkele begijnhuisjes, waar de Dochters van de Kerk zich ‘uit de wereld’ konden terugtrekken. Rodolphe Hoornaert zorgde tevens voor een religieuze en spirituele vernieuwing. Hij startte een aantal lokale liturgische en spirituele projecten, vaak met een educatieve inslag. Zo was hij bijvoorbeeld erg vernieuwend op het vlak van de acolietenwerking in het begijnhof. Misdiensers moesten hun vak goed kennen, meende hij. De vorming van misdiensers vond Hoornaert van het grootste belang en hij onderwees hen de betekenis van liturgische handelingen en voorwerpen en het Kerklitijn. Zijn ideeën over het acolitaat werden later in het bisdom Brugge toegepast en de werking groeide uit tot een internationale vereniging, CIM (Coetus Internationales Ministrantium).

Na een buitengewoon actief leven werd Rodolphe Hoornaert in 1968 door Mgr. De Smedt, de toenmalige bisschop van Brugge, op rust gesteld. Een jaar later overleed hij. Rodolphe Hoornaert werd begraven in het familiegraf op het kerkhof van Sint-Kruis. In 1970 werd er voor hem aan de voet van het kruisbeeld bij de ingang van het begijnhof een gedenksteen onthuld.

De bronnen Om het levensverhaal van kanunnik Hoornaert te reconstrueren, kunnen de projectmedewerkers een beroep doen op verschillende bronnenreeksen. Vooreerst liet Rodolphe Hoornaert zelf een omvangrijk archief en een grote hoeveelheid publicaties na. Zijn archief wordt door de zusters in het monasterium De Wijngaard met veel zorg bewaard. Nadat het werd beschreven, werd het tijdelijk naar KADOC overgebracht. Naast dat persoonsarchief vinden de projectmedewerkers ook veel gegevens in het bisschoppelijk archief en het archief van het grootseminarie in Brugge. Het spreekt voor zich dat ook het stadsarchief van Brugge een belangrijke onderzoeksbron is, naast dat van Kortrijk, waar Rodolphe Hoornaert werd geboren. De projectmedewerkers zullen tevens gebruik maken van het archief van de architecten Jos en Luc Viérin, die de plannen voor de bouw van het nieuwe klooster in het begijnhof hebben getekend. Ook in het OCMW-archief in Brugge is veel over die site terug te vinden, aangezien het begijnhof lange tijd eigendom is geweest van het COO. Mondelinge en iconografische bronnen bieden bijkomende informatie. Enkele zusters van de gemeenschap hebben immers hun stichter nog gekend en brengen samen met andere getuigen waardevolle achtergrondgegevens aan.

Bloemlezing uit de geschriften van Rodolphe Hoornaert

Naast enkele fragmenten uit ongepubliceerde werken, zijn in hoofdzaak teksten uit gepubliceerde geschriften van Hoornaert geselecteerd. Daarbij werd uitgegaan van passages die Hoornaerts gebedspiritualiteit verduidelijken en die zijn visie op een christelijk apostolaat weergeven. Die twee criteria refereren aan de religieuze vernieuwing die Hoornaert in het Brugse begijnhof heeft geïntroduceerd en die tot de oprichting van de nieuwe religieuze gemeenschap, de Dochters van de Kerk, heeft geleid. Dat de *capita selecta* op Hoornaerts ideeën rond gebed en apostolaatswerk zijn gericht, betekent niet dat enkel zijn geschriften met een religieus karakter onder de loep worden genomen. In de periode die aan zijn rectorchap van het monasterium De Wijngaard voorafging, schreef Hoornaert ook werken met poëtische, vaderlandslievende en mystieke inslag.

Wat de kritische annotatie van de geselecteerde verzameling betreft, wordt de *close reading* methode gevolgd. Dat wil zeggen dat de tekstverklaring de evolutie in Hoornaerts ‘interne’ denkkader in het middelpunt zal plaatsen. De verklarende aantekeningen zullen met andere woorden niet op basis van ‘externe’ interpretatieschema’s gebeuren. Het onderzoek beoogt evenmin een exhaustieve literatuurstudie, noch een vergelijkend cultuurhistorisch onderzoek.

Het verdere onderzoek en de beoogde resultaten

Deze casestudy vindt aansluiting bij meerdere onderzoekslijnen die KADOC tijdens de voorgaande jaren ontwikkelde. Het levensverhaal van Rodolphe Hoornaert en de stichtingsgeschiedenis van de Dochters van de Kerk sluiten in eerste instantie aan bij het lopende KADOC-onderzoek naar de geschiedenis van religieuze instituten en hun stichters in hun sociaal-culturele, politieke en religieuze context. Hoornaerts specifieke en persoonlijke invulling van de spiritualiteit en de apostolische roeping van de Dochters van de Kerk resulteerde in een congregatie met een uniek karakter. Met zijn religieuze en liturgische (vormings)projecten, zoals zijn acolietenwerking, kan Rodolphe Hoornaert tevens beschouwd worden als een belangrijke figuur in de liturgische beweging. Daarnaast kan zijn biografie bouwstenen aanreiken voor een beter wetenschappelijk begrip van de wijze waarop de priesters van zijn generatie omgingen met de religieuze en spirituele noden, gevaren en uitdagingen van hun tijd binnen de toenmalige politieke en sociale conventies. Rodolphe Hoornaerts inzet voor de restauratie en het onderhoud van het begijnhof is ten slotte ook niet zonder belang voor de Brugse architectuurgeschiedenis.

Het onderzoeksproject naar Rodolphe Hoornaert en het Brugse monasterium De Wijngaard wordt uiterlijk in februari 2012 afgerond. Het onderzoeksrapport zal vervolgens door de zusters vermoedelijk zowel in een Franse als in een Nederlandse versie worden gepubliceerd. De komende maanden ligt er nog veel werk voor de boeg. De selectie van sleutelteksten en hun annotatie vergt bijzondere aandacht. Voor het biografisch onderzoek moet nog een aanzienlijk deel van het archief van Rodolphe Hoornaert worden doorgenomen. Hoewel de belangrijkste mijlpalen in het levensverhaal van kanunnik Hoornaert al bekend zijn, ontbreekt nog heel wat informatie over zijn studies en andere activiteiten. Ook zijn familierelaties dienen nog verder uitgediept te worden. Lezers van de *Nieuwsbrief* die meer informatie kunnen verschaffen over het leven en werk van kanunnik Rodolphe Hoornaert mogen contact opnemen met KADOC en/of de projectmedewerkers: elke.vandenbroecke@kadoc.kuleuven.be of lieve.uyttenhove@kadoc.kuleuven.be.

Een katholiek in medialand

Archief Louis Meerts

Godfried Kwanten

De loopbaan van Louis Meerts (1920-2007) speelde zich grotendeels af in de wereld van de katholieke pers en het katholieke onderwijs. Op beide terreinen nam hij tal van functies waar. Zijn persoonlijk archief wijst uit dat hij vanuit een sterke katholieke, Vlaamse en sociale overtuiging ook actief was op kerkelijk, sociaal-caritatief en cultureel vlak. Recentelijk werd dit bestand aan KADOC overgedragen, waar het geordend en beschreven werd.

Louis Meerts studeerde tijdens de oorlogsjaren aan de Leuvense universiteit en behaalde in 1946 een doctoraat in de Letteren en Wijsbegeerte (moderne geschiedenis). Hij startte zijn loopbaan als nationaal secretaris van het ACW (1946-1948). In 1949 werd hij hoofdredacteur van *Gazet van Antwerpen*, een dagblad waaraan zijn naam onverbrekelijk verbonden zou blijven. Niet alleen oefende hij die functie uit tot 1985, maar hij verbreedde zijn activiteiten ook tot het nationale en internationale journalistieke domein. Zo was hij lid van de Unie van Katholieke Journalisten van België en van de Stichting Persunie. In het katholieke persagentschap CIP (Centrum voor Informatie aan de Pers) fungeerde hij als voorzitter. Hij werd tevens voorzitter van de Union Catholique Internationale de Presse (UCIP), een functie die op haar beurt tot andere verantwoordelijkheden leidde, o.a. als bestuurder van Cameco (Catholic Media Council) en voorzitter (1990-1995) van MEDEC (Media Development Consultants). In die laatste vereniging begeleidden gepensioneerde media-experts projecten in de derde wereld en in Oost-

Europa. Vele jaren was Meerts ook lid van de Pontificia Commissione per le Comunicazioni Sociali (Pauselijke Commissie voor Sociale Communicatiemediën).

Vanaf 1963 doceerde Louis Meerts aan de K.U.Leuven, waar hij van 1971 tot 1988 was aangesteld als buitengewoon hoogleraar aan de Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen. Hij lag er mee aan de basis van de uitbouw van het Departement Communicatiewetenschappen. Tegelijkertijd was hij ook docent en later bestuurder-voorzitter van de Katholieke Hogeschool Antwerpen, de huidige Lessiushogeschool, waar in 2006 een naar hem genoemde leerstoel werd opgericht. In verscheidene hogere en secundaire onderwijsinstellingen in het Antwerpse zetelde hij in de inrichtende macht.

Van een tiental andere organisaties waarin Meerts geëngageerd was, dient o.a. Kerk in Nood/Oostpriesterhulp, Internationaal Hulpbetoon Caritas Catholica, de Antwerpse Contactgroep voor Joods-Christelijke Betrekkingen en Katholieke Eenheid/Unitas Catholica (voorzitter 1948-1953) te worden vermeld. Die laatste organisatie bood na de Tweede Wereldoorlog hulp aan katholieken in (Oost-)Duitsland, organiseerde studiereizen en bezoeken van Duitse katholieken aan België en stond in voor de opvang van Duitse kinderen in Belgische gastgezinnen.

Het archief van Louis Meerts weerspiegelt zijn vele en diverse bestuursfuncties en activiteiten vrij evenwichtig, maar zelden of nooit volledig. Er zijn bijvoorbeeld interessante stukken over zijn hoofdredacteurschap van *Gazet van Antwerpen* - in die tijd een partij- en kerkgetrouw dagblad - en zijn voorzitterschap van UCIP. Samen met de bundels inzake de andere functies schilderen ze het portret van een man die permanent

nadacht over de relatie geloof-media, niet alleen in algemeen theoretische beschouwingen, maar ook in haar consequenties voor de eigen beroepspraktijk. Over de 'ethiek van de media' doceerde hij trouwens jarenlang aan de K.U.Leuven en aan de Gregoriana in Rome. Het archief toont Meerts als een beginselvast katholiek, die vanuit die gelovige inspiratie actief was op diverse maatschappelijke terreinen en een grote solidariteit aan de dag legde met geloofsgenoten die leefden en werkten in penibele omstandigheden in het Oostblok of in derdewereldlanden. Tegelijk was hij een vurig pleitbezorger van de vernieuwingen in de katholieke kerk in de jaren 1960, waarvoor hij ruim plaats voorzag in zijn berichtgeving. Op het einde van zijn loopbaan zag hij met lede ogen aan hoe bijna het hele Belgische medialandschap koos voor levensbeschouwelijke neutraliteit en een sterke commercialisering er haar intrede deed.

Het archief van Meerts overstijgt het belang van zijn persoon, zijn opvattingen en professionele activiteiten. Zo werpt het een licht op de ontwikkeling van de verenigingen, onderwijsinstellingen en initiatieven waarbij hij nauw betrokken was. Het levert een essentiële bijdrage tot het onderzoek over de omgang van katholieken met de geschreven pers in het bijzonder en de communicatiemediën in het algemeen in de naoorlogse periode.

Meerts' archief bevat ook twee 'vreemde', maar waardevolle bestanden. Zo troffen we er het secretariaatsarchief in aan van Katholieke Eenheid/Unitas Catholica. Daarin bevinden zich boeiende dossiers over de relaties van Vlaamse katholieken met Duitse geloofsgenoten en de hulpverlening vanuit België aan de Duitse katholieken in de periode kort na de oorlog. Meerts had ook de dossiers in zijn bezit van Henri De Kimpe, bestuurder van het CIP. De bundels handelen onder meer over de voorbereiding van de heroprichting (in samenspraak met kardinaal Ernest Van Roey) van dat persagentschap op het einde van de jaren 1950 en over zijn werking tot circa 1990.

Het archief van Louis Meerts is toegankelijk mits respect voor de gebruikelijke embargo's voor documenten van persoonlijke en/of vertrouwelijke aard.

De socialprofitsector, braakliggend onder- zoeksveld

Archief Verbond der
Verzorgingsinstellingen/
Zorgnet Vlaanderen

Godfried Kwanten

KADOC beheert al vele jaren het historisch erfgoed (1949-1997) van wat nu Zorgnet Vlaanderen heet, maar vóór 2009 het Verbond der Verzorgingsinstellingen (VVI) was. Zorgnet Vlaanderen is een werkgeversorganisatie die christelijke initiatieven verenigt uit de socialprofitsector: algemene ziekenhuizen, voorzieningen uit de geestelijke gezondheidszorg en uit de ouderenzorg. Onlangs gaf Zorgnet Vlaanderen een omvangrijk aanvullend archiefdeel in bewaring dat slaat op de jaren 1997-2007. Dat werd geordend en geïntegreerd in het al aanwezige archief. Het geheel (ca. 120 strekkende meter) bestrijkt vooral de recente decennia van VVI/Zorgnet Vlaanderen en biedt een grote rijkdom aan onderzoeksmogelijkheden op een terrein dat grotendeels nog braak ligt.

Geschiedenis, opdrachten en structuur

Zorgnet Vlaanderen kan bogen op een traditie die teruggaat tot vlak voor de Tweede Wereldoorlog. Het christelijk geïnspireerde Verbond der Verplegingsinstellingen (VVI) werd in 1938 opgericht als een onderdeel van Caritas Catholica (toen België, nu Vlaanderen). Van een organisatie steunend op vrijwilligers groeide het in de jaren 1960-1970 uit tot een grootschalige en professioneel geleide federatie van werkgevers met een groeiende achterban en een sterke diversificatie van opdrachten en activiteiten. Het unitaire Verbond der Verzorgingsinstellingen/Fédération des Institutions Hospitalières werd

1. Mishandelde kinderen.
Worden ze herkend?
Heeft men ook nog oog voor het herstel van hun leefstijl?
2. Kinderen van vreemdelingen.
Beprijpt men ze?
Hun taal en hun cultuur?
3. Kinderen leren over herfst en winter.
En wat over ouderdom, ziekte, lyden, dood?
4. Ouderverenigingen van (chronische) zieke kinderen.
Kent men ze? Werkt men er mee samen?
5. Gezondheidsopvoeding bij kinderen.
Maakt men er werk van?
O.m. in samenwerking met het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn?
6. Algemene ziekenhuizen.
Zijn ze kindvriendelijk?
Pedagogisch, zijn ze echt kindgericht?
7. Psychiatrische instellingen.
Hebben ze voldoende aandacht voor de kinderen van de psychiatrische patiënten?
8. Bejaardentehuizen.
Zijn kinderen er welkom?
Blijven ze komen?

eind 1977 gesplitst in drie autonome organisaties: het Vlaamse VVI, naast een Waalse en Brusselse tegenhanger.¹

*Affiches uitgegeven door
het VVI.
[KCC932, KCA3883 en
KCC1132]*

Momenteel zijn meer dan 500 instellingen (ziekenhuizen, psychiatrische instellingen, ambulante centra voor geestelijke gezondheidszorg, woonzorgcentra, serviceflats enzovoort) lid van Zorgnet Vlaanderen. Samen stellen ze meer dan 80.000 personeelsleden tewerk. Dat netwerk biedt een platform voor deskundigheidsontwikkeling en kennisdeling, voor overleg en vorming. Er is informatieverstrekking en dienstverlening en voorts verdedigt Zorgnet Vlaanderen de belangen van zijn leden bij de verschillende overheden (Vlaams, federaal, internationaal) en bij officiële adviesorganen. De communicatie verloopt en verliep via een aantal papieren en digitale kanalen, onder andere het voormalige tijdschrift *Hospitalia*, het magazine *Zorgwijzer*, de elektronische nieuwsbrief *Actua*. De meer gespecialiseerde informatie bereikt de leden via de interne *Verbandsnota's*, *Expressen* en *Omzendbrieven*.

Archief Het archief van VVI/Zorgnet Vlaanderen weerspiegelt de opdrachten van de organisatie op treffende wijze. Coördinatie, overleg en vorming komen aan bod in homogene rubrieken met congres- en bestuursdocumenten, naast contactdagen en vormings- en opleidingsmomenten. Communicatie en informatie-uitwisseling resulteren in lange reeksen briefwisseling en omzendbrieven aan de leden. Studie, standpuntbepaling en beleidsvoorbereiding gebeuren in tientallen commissies en werkgroepen ad hoc, die soms zeer kortstondig bestaan, maar soms ook quasi permanent actief zijn (bijvoorbeeld de bestuurscolleges Algemene Ziekenhuizen, Geestelijke Gezondheidszorg, Ouderenzorg en de permanente commissies Ethiek, Sociale Verhoudingen en Verpleegkundige en Paramedische Zorg). Externe vertegenwoordiging en belangenbehartiging kregen een weerslag in dossiers over diverse korte en langdurende contacten in overlegorganen en instellingen in de socialprofitsector. Voor bijna tachtig priva-

¹ Lees daarvoor Joke Depuyt, Lieve Dhaene, Kris Schutyser en Karel Velle, *Het Verbond der Verzorgingsinstellingen 1938-1988. Vijftig jaar ten dienste van de Caritas-verzorgingsinstellingen*. Leuven, 1988.

te of publieke instanties in binnen- en buitenland zijn er uitvoerige dossiers aanwezig. Die betreffen onder andere de contacten met diverse ministeries, (hoge) raden en federaties en de vertegenwoordiging in overlegstructuren als de Nationale Raad voor Ziekenhuisvoorzieningen, de Nationale Paritaire Commissie Geneesheren-Ziekenhuizen en het Federaal Agentschap Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten.

Naast het archief van Zorgnet Vlaanderen stelt KADOC ook de vroegere en huidige gepubliceerde bronnen van die organisatie ter beschikking. Het gaat om mooie homogene reeksen van o.a. congresdocumenten, activiteitenverslagen, thematische brochures en cahiers en periodieke publicaties die in combinatie met het niet-gepubliceerde bronnenmateriaal kunnen worden bestudeerd.

Onderzoeks- mogelijkheden Het archief van VVI/Zorgnet Vlaanderen bleef tot dusver wat ondergewaardeerd en werd ten onrechte weinig geraadpleegd. Het bevat nochtans het basismateriaal om een belangrijk segment van onze verzorgingsstaat in kaart te brengen, met de instellingen en personen die er actief zijn, de structuren en besluitvormingslijnen, evenals de financiële stromen en de beleidsvoorbereidende activiteiten die men er kan waarnemen. In het algemeen laat het archief toe te illustreren hoe in één bepaalde maatschappelijke sector het typische Belgische principe van subsidiariteit concreet gestalte kreeg. Vanuit een uitgesproken ideologische inspiratie werden in de Belgische/Vlaamse zorgsector op een lokaal-regionaal niveau en over het volledige grondgebied overwegend private initiatieven ontwikkeld, vaak gedragen door een religieuze congregatie die het nodige zorgpersoneel leverde. In de decennia na de Tweede Wereldoorlog volgden de officiële erkenning en subsidiëring, parallel met de regelgeving die de overheid ontwikkelde. Voorzieningen in de socialprofitsector (gezondheidszorg, zorg voor ouderen en psychiatrische patiënten) groeiden zo van onder uit, in tegenstelling tot vele andere landen waar

vooral de overheid actief initiatieven nam en uitbouwde. De bekommernis om de rechten van het privé-initiatief op het vlak van de gezondheidszorg te vrijwaren, vormt dan ook de rode draad doorheen de geschiedenis van het Verbond. Welke evoluties zich op dat vlak voordeden, hoe het abstracte principe van subsidiariteit doorheen de jaren concreet werd vormgegeven, kan perfect worden bestudeerd op basis van het archief VVI/Zorgnet Vlaanderen.

Nauw samenhangend daarmee kan ook het levensbeschouwelijke karakter van de betrokken instellingen en hun koepel worden geanalyseerd. Hoe formuleerden ze achtereenvolgens hun ideologische identiteit en hoe trachtten ze die in de realiteit vorm te geven? Die levensbeschouwelijke signatuur evolueerde van een strak katholiek profiel, over een breed christelijke definitie naar een meer open receptieve opstelling. Levensbeschouwelijke kwesties kregen overigens steeds bijzonder veel aandacht in dat netwerk, vooral in de werking van de commissie Humanisering en Pastoraal. Aansluitend bij dat thema kan ook de geleidelijke vervanging van religieuzen door leken in de gezondheidssector en de impact daarvan worden bestudeerd of de opstelling tegenover uitgesproken ethisch geladen kwesties als therapeutische hardnekkigheid en euthanasie.

Onderzoeksonderwerpen op het vlak van de organisatiekunde liggen voor de hand: hoe vervulde dit zorgnetwerk zijn opdrachten van coördinatie, belangenbehartiging, vorming, deskundigheidsbevordering en dienstverlening (algemeen en op maat), hoe kreeg de relatie met de leden vorm, hoe verliep de interne besluitvorming, hoe werden de belangenvertegenwoordiging en de netwerkfunctie concreet aangepakt enz.?

Ten slotte laat het archief toe een aantal goed afgebakende onderwerpen ten gronde te onderzoeken: het personeelsbeleid en financieel beleid in aangesloten instellingen, de wijze waarop ontwikkelingen in de sociale zekerheid en de financiering van de gezondheidszorg werden gevolgd en gestuurd, de programmatiepolitiek in de betrokken sectoren, de invloed van regionalisering en communautarisering, de integratie van medisch-technische evoluties en doorgedreven professionalisering, de invloed van de Europese regelgeving, de zorgcommercialisering, de positie van de geneesheren-specialisten, van verpleegkundigen en van paramedici, de aanpak van vergrijzing en ouderenzorg, de plaats van de vrijwilligers enzovoort. Elke benaming van de ca. 300 werkgroepen, stuurgroepen en commissies draagt in feite een volwaardig onderzoeksonderwerp in zich.

Het archief VVI/Zorgnet Vlaanderen is toegankelijk mits toestemming van de eigenaar-bewaargever.

Grenzeloos boeiend

Studiedag over migranten-organisaties en hun erfgoed

Karim Ettourki

Vlaanderen en Brussel kennen een bruisend verenigingsleven van migranten, dat vaak onbekend is bij het publiek. Om de zichtbaarheid daarvan te vergroten, startten Amsab-ISG en KADOC in november 2008 een intensief registratieproject ‘Stafkaart van het migrantenmiddenveld en zijn erfgoed in Vlaanderen en Brussel, 1830-heden’. Het initiatief beoogt de ontwikkeling van een repertorium van zowel het diverse en rijke verenigingsleven van migranten in Vlaanderen en Brussel, als van het documentaire erfgoed ervan. Daarbij wordt vooral gefocust op de archieven, publicaties en audiovisuele bestanddelen die gevormd en bewaard worden door de organisaties van migranten. Het project wil het migrantenmiddenveld sensibiliseren voor het onderzoeks- en publieksgerichte potentieel van hun (documentaire) erfgoed. Het wil ook bruggen slaan tussen die organisaties van ‘nieuwe Vlamingen’ en de expertise die beschikbaar is in de Vlaamse erfgoedinstellingen. Daartoe worden ook praktijkgerichte seminars georganiseerd.

Het vergeten middenveld Aan het slot van de eerste fase van het stafkaartproject (gefinancierd door het FWO-Max Wildiersfonds) werden de resultaten ervan eind februari 2010 voor het voetlicht gebracht op een eerste workshop ‘Het vergeten middenveld? Migrantenorganisaties en hun erfgoed’ in het Vlaams Par-

lement. Daar werd gerapporteerd over de stand van zaken van het historisch en sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar enkele migrantengemeenschappen in Vlaanderen. Onderzoekers analyseerden de verschillende migratiegolven en de manifestatie van migrantenmiddenveldorganisaties in de samenleving. Migrantenorganisaties kregen ook de gelegenheid om hun rijke culturele werking aan het publiek voor te stellen.

In 2010 kon het stafkaartproject door financiering van de Vlaamse Gemeenschap worden gecontinueerd. Voor een periode van drie jaar wordt een systematische prospectie- en registratieronde in heel Vlaanderen en Brussel gepland. Om rond dat thema blijvend te sensibiliseren, netwerken op te bouwen met andere erfgoedactoren in Vlaanderen en de opgedane expertise verder te verspreiden in het Vlaamse erfgoedveld organiseerden KADOC en Amsab-ISG op 5 februari 2011 een tweede studiedag 'Gluren bij de burens, migrantenorganisaties en hun erfgoed' in de lokalen van FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, in Brussel.

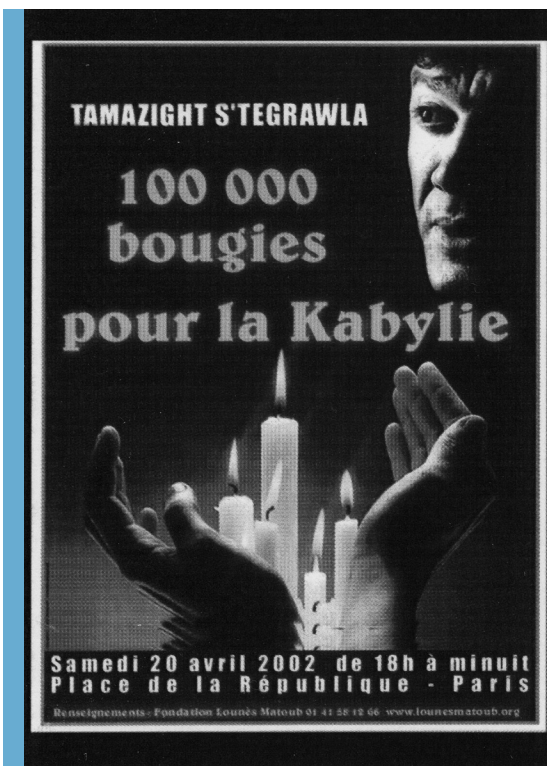
Professionals en vrijwilligers

Op die workshop werden sprekers uitgenodigd van erfgoedinstellingen in onze buurlanden die een jarenlange expertise hebben opgebouwd inzake de bewaring en valorisatie van migratiearchieven. Daarnaast kwamen ook twee migrantenorganisaties uit Vlaanderen aan het woord: de Ghanese organisatie Centrum voor de Ontwikkeling van de Jeugd van Ghana uit Gent en de multi-etnische vrouwenorganisatie Vrouwen in Beweging uit Ronse, die hun culturele werking en erfgoedbeleving toelichtten.

Tatiana Sagatni gaf een exposé over het Franse documentatiecentrum Génériques. Die instelling werd in 1987 opgericht en besteedt bijzondere aandacht aan het lokaliseren, inventariseren en ter beschikking stellen van erfgoed over de geschiedenis van migratie vanaf de negentiende eeuw. Génériques werkt nauw samen met het officiële Franse archiefwezen, zoals de Archives nationales. De samenwerking met de Direction des Archives de France leidde in 1999 en 2004 tot de publicatie van de lijvige inventaris *Les étrangers en France. Guide des sources d'archives publiques et privées XIXe-XXe siècles*. Die biedt een overzicht van zowel publieke, regionaal en nationaal, als private archieven en geeft informatie over diverse organisaties van migranten. Daarnaast belicht ze ook vooraanstaanden met een migrantenachtergrond in de politieke, kunst- en economische wereld. Parallel werd gewerkt aan de oprichting van de online databank Odysséo. Die geeft toegang tot een scala van bronnen, gaande van affiches en periodieken tot iconografisch en audiovisueel materiaal en is dus een belangrijk werkinstrument voor onderzoekers. Door de toenemende belangstelling voor het thema is er ook bij de gebruikers een grotere diversiteit merkbaar.

Het bewaren van erfgoed behoort niet tot de kerntaken van Génériques. Het centrum fungeert veeleer als een schakel tussen de archiefvormer en de bewaarinstelling en heeft voornamelijk een transitfunctie. Génériques speelt dus een mediërende rol tussen de erfgoedproducenten en de professionele bewaarinstellingen. Het centrum werkt intensief samen met de migrantenorganisaties. Ze worden betrokken bij de realisatie van grote publieksmomenten of colloquia, die vaak een sensibiliserend effect hebben. Over deze en andere activiteiten wordt uitgebreid gerapporteerd in het huistijdschrift *Migrance*.

Antoinette Reuter is als vrijwilliger betrokken bij het Centre de Documentation sur les Migrations Humaines in Dudelange in het Groothertogdom Luxemburg. Zij licht-

te de de werking van dat centrum toe, dat volledig afhankelijk is van vrijwilligers en wortels heeft in grassrootsbewegingen. In Luxemburg heeft ongeveer de helft van de bevolking een migratieachtergrond. Aandacht voor dat thema is er dan ook evident. Ondanks die belangstelling ontbreken de nodige middelen voor een professionalisering. In het Groothertogdom Luxemburg wordt in het algemeen weinig geïnvesteerd in archiefinstellingen, waardoor zelfs publieke archieven worden bedreigd.

Affiches bewaard door het Franse documentatiecentrum Génériques.

Het centrum investeert veel in tijdelijke activiteiten die het onderwerp migratie naar een breed publiek vertalen. Het hanteert daarbij een globale visie op migratie. Zowel autochtone Luxemburgers als migranten worden bij de projecten betrokken. Het centrum focust op een verscheidenheid aan archieven, zoals persoons-, verenigings- en/of bedrijfsarchieven. Zo werden op zijn initiatief ongeveer 200.000 dossiers van immigranten, *déclarations d'arrivée*, gedigitaliseerd. Dat project werd gerealiseerd in samenwerking met de universiteiten van Luxemburg en Metz. Verder steunt de werking op intensieve samenwerking en netwerking, zowel op lokaal als internationaal vlak. Op Europees niveau ijvert de instelling voor de bewaring en verwerking van het migranterfgoed in archieven en musea.

Teun de Bruijn gaf een uiteenzetting over het Erfgoedcentrum DiEP in Dordrecht. Dat ontstond in 2007 uit de samenvoeging van het Stadsarchief en de collecties van het Bureau Monumentenzorg en Archeologie Dordrecht. Het stadsarchief, dat werd opgericht in 1885, beheert zowel de gemeentearchieven als archieven van particuliere organisaties. Het Nederlandse archiefwezen kreeg rond 2000 grote belangstelling voor het migranterfgoed, waarbij de focus zowel lag op het opsporen als het verwerven ervan. Het stadsarchief speelde een pioniersrol in de projecten rond migratie. Dordrecht telt ongeveer 118.000 inwoners. Turken, Antillianen, Surinamers en Marokkanen behoren

tot de grootste migrantengemeenschappen van de stad. Met de Turken en de Antillianen werden diverse projecten gerealiseerd.

Zo werden in 1999 contacten gelegd met de Turkse Stichting Tuana voor een erfgoedproject. In 2001 trokken onderzoekers en leden van de Stichting naar Kayapinar, een dorp in Centraal-Anatolië waaruit de meeste Turkse inwoners van Dordrecht afkomstig zijn. Door interviews trachtten ze het dagelijks leven, de gevolgen van de migratie en de rol en invloed van de emigranten op de lokale gemeenschap vast te leggen. Een fotograaf stond in voor het beeldmateriaal. Het project was een groot succes en leidde tot de publicatie van een tweetalig boek, een dvd, een fotocollectie, geluidsbanden, filmbeelden en egodocumenten. Het verzamelde erfgoed kwam uiteindelijk in de collectie van het erfgoedcentrum terecht.

DiEP heeft heel wat lessen getrokken uit de projectwerking rond de migrantenverenigingen en hun erfgoed. Hun inbreng is van vitaal belang, maar contacten leggen en onderhouden is niet vanzelfsprekend en een werk van lange adem. De initiatiefnemers koesterden vaak te hoge verwachtingen. Bovendien gaat het vooral om een specifiek soort bronnen, namelijk oral history.

Migranten-organisaties Eric Hayfron-Ashun stelde het Gentse Centrum voor de Ontwikkeling van de Jeugd van Ghana voor. De voorzitter van de organisatie gaf een kort overzicht van de gebeurtenissen die tot de Ghanese diaspora hebben geleid. De politieke instabiliteit in Ghana zorgde in de jaren 1970 voor een migratiegolf naar Nigeria en in de jaren 1980 naar verdere bestemmingen, zoals West-Duitsland en België, met concentraties in Gent, Antwerpen, Brussel en Luik. De eerste Ghaneezen arriveerden in Gent rond 1982. Vandaag zijn er ongeveer 1500 in de stad. Bij hun groeiende besef dat de verhalen van hun migratie moesten worden opgetekend. Hier zien we het belang van erfgoed als identiteitsvormer. Voor de Ghanese gemeenschap is die registratie vooral belangrijk voor het nageslacht, maar voor de vereniging maken die verhalen ook deel uit van de Vlaamse geschiedenis. Omdat de jonge vrijwilligersorganisatie, als vzw opgericht in 2008, maar een beperkte slagkracht heeft, zocht ze partners voor de realisatie van het project, waarbij ze een beroep deed op de Federatie van Zelforganisaties Vlaanderen en Heemkunde Vlaanderen. Voor de bewaring van de interviews werd reeds contact opgenomen met Amsab-ISG.

Safia Marzouki en Nadia Srasra lichtten de werking van Vrouwen in Beweging toe, een organisatie uit Ronse die vrouwen uit diverse gemeenschappen samenbrengt. De vereniging is opgericht in 2005 en werd in 2007 een vzw. Ze heeft als doel de cultuurparticipatie van allochtone vrouwen te vergroten en de contacten tussen de vrouwen van de verschillende gemeenschappen in de stad te bestendigen. Cultuurbeleving is een belangrijk onderdeel van de werking. Daarvoor wordt actief samengewerkt met andere verenigingen. Vrouwen in Beweging weet daardoor veel allochtone vrouwen te bereiken. Via het Oost-Vlaamse diversiteitscentrum ODiCe komt de organisatie ook in contact met het autochtone middenveld. In 2009 werd in het kader van 'Ronse Wereldstad' een totaalproject uitgewerkt met ODiCe, de Vereniging voor Ontwikkeling en Emancipatie van Moslims, Wereldsolidariteit en de stad Ronse. Dat mondde onder meer uit in een debat, een tentoonstelling, een culturele wandeling en een educatief aanbod voor het secundair onderwijs. De tentoonstelling focuste op de Tunesische emigratie in Ronse en gunde het publiek een blik op de ervaringen van de eerste generatie migranten, die vanaf 1963 vooral werd aangetrokken door de textielindustrie in de regio. Mar-

HURRAY! HURRAY!!
HURRAY!!! HURRAY!!!!

GHANA YOUTH DEVELOPMENT CENTRE PRESENTS

**BELGEN EN GHANEZEN
HOE GOED KENNEN
WIJ ELKAAR?**

FOTOTOONSTELLING
JEUGDACTIVITEITEN
DEBAT (INTEGRATIE)
VERHALEN VERTELLEN
ETEN EN DRINKEN
OPTREDEN DOOR
"THE GHANA ALL STARS BAND"

1 MEI 2010 @
de CENTRALE
INTERCULTUREEL CENTRUM

KRAANKINDERSTRAAT 2 - 9000 GENT
TIME: 11AM-3AM
(van 11u 's morgens tot 3u 's nachts)

ALL ARE CORDIALLY INVITED
BRING ALONG YOUR FRIENDS ALSO!!
GRATIS - FREE

www.decentrale.be

Kraankinderstraat 2 - 9000 Gent | info@decentralegent.be | 09 265 92 22

8 maart 2009
Internationale Vrouwendag

VROUWEN IN BEWEGING
stellen voor

**DE ROK
VERTELT**
dans, theater, ...

CC DE BROUWERIJ
ZUIDSTRAAT 19 - RONSE
vanaf 11u30

11u30 - 14u00 Buffet
15u00 - 16u00 Theater
16u30 - 17u00 Vrouwen van vandaag : Brigitte Minne

Regie: Brigitte Minne & Koen Browwaers
Actrices: Karine, Genevieve, Marie, Eunice, Fairouz, Yasmine, Nadia, Hanneke, Marie, Céline, Hilda
Engagisten: Nahma Larji (Senator CD&V) en Brigitte Minne (Jeugdautor)
Dance en kostuums: Mieke, Cynthe, Safia
Choreografie: Liesbet Minne & Azzedine Benzaza

Animatie voor kinderen is voorzien

Info & kaarten: Safia Marzouki 0488-24 42 42 / Isabelle Stockman 0477-23 58 20

In samenwerking met: ODCa van K&V Ronse, COFAM Ronse, VSBF van Malmedy, Dierckx, ARV, ARS, Dienst Cultureel Beeld Ronse, Ministerie van Staat en Cultuur, A&W

zouki sloot zich aan bij het vertoog van Eric Hayfron-Ashun en bekleemtoonde het belang van erfgoed als identiteitsvormer. Binnen de organisatie wordt daar echter creatief mee omgegaan.

Affiches van het Gentse Centrum voor de Ontwikkeling van de Jeugd van Ghana en van Vrouwen in Beweging uit Ronse .

Reflecties Jan De Maeyer en Geert Van Goethem, directeurs van respectievelijk KADOC en Amsab-ISG, eindigden met een aantal algemene bespiegelingen. Migratie is een belangrijke component van de geschiedenis van een plaats, een regio of een land. De verschillende erfgoedprojecten over migratie bevestigen dat. Terwijl diverse organisaties zich inzetten om hun cultureel patrimonium onder de aandacht te brengen, moeten archiefinstellingen hun expertise ter beschikking stellen voor de veilige bewaring van die erfgoedgehelen en de organisaties waar nodig ondersteunen. De belangstelling van KADOC en Amsab voor het migrantenerfgoed vloeit voort uit hun functie als bewaarinstelling en expertisecentrum. Aandacht voor het migrantenmiddenveld is een onderdeel van hun missie. KADOC benadert dat middenveld en zijn erfgoed vanuit zijn interesse voor de evoluerende wisselwerking tussen religie, cultuur en samenleving. Voor Amsab sluit dat aan bij zijn focus op sociaal-progressieve bewegingen en hun erfgoed. Bij de verkenning van dat nieuwe werkveld wordt gewerkt aan de opbouw van een vertrouwensrelatie. De Maeyer benadrukte het belang van de interactie met de migrantenorganisaties en onderstreepte het engagement en de blijvende inspanningen van KADOC en Amsab op dat vlak.

Migrantenorganisaties en collectiebeheerders moeten tot een verhouding komen waarbij alle betrokkenen erop vooruitgaan. Er kunnen diverse vormen van samenwerking ontstaan. Publieksgericht werken is daarbij essentieel. Belangrijk is ook dat de migrantenorganisaties een volwaardige stem hebben. Samenwerking tussen de middenveldorganisaties, de erfgoedinstellingen en de academische wereld is het sleutelwoord. In

dat proces spelen de diverse overheden eveneens een belangrijke rol. De inbreng van specifieke competenties moet leiden tot een synergie, die het thema ten goede komt.

De studiedag werd afgesloten met een korte monoloog uit “De rok vertelt”, een theaterstuk uit de werking van Vrouwen in Beweging, gebracht door Fairouz Gazdallah.

Werkten mee aan dit nummer / Lieve Claes / Jan De Maeyer / Karim Ettourki / Godfried Kwanten / Lieve Uyttenhove / Elke Van den Broecke / Luc Vints / [Vormgeving](#) / Alexis Vermeylen / [Druk](#) / Peeters, Herent / [Verschijnt tweemaandelijks](#) / wordt op aanvraag kosteloos toegezonden / [Kantoor van afgifte](#) / 3000 Leuven 1 / [Verantwoordelijke uitgever](#) / Emmanuel Gerard / Kortrijksestraat 351 / 3010 Leuven (Kessel-Lo)

[KADOC](#) / Documentatie- en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en samenleving / [Adres](#) / Vlamingenstraat 39 / B - 3000 Leuven / [Telefoon](#) / +32 (0) 16 32 35 00 / [Fax](#) / +32 (0) 16 32 35 01 / [E-mail](#) / postmaster@kadoc.kuleuven.be / [Internet](#) / <http://kadoc.kuleuven.be> / [Giften voor KADOC](#) / kunnen worden overgemaakt op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding '400/0000/53084 gift KADOC'. Vanaf 40 euro wordt een fiscaal attest bezorgd.

Uw steun voor de realisatie van het nieuwe erfgoeddepot in Heverlee blijft ook erg welkom. Inlichtingen over de modaliteiten van het bouwfonds vindt u in een speciale brochure die u op eenvoudige aanvraag wordt toegezonden. U kunt natuurlijk ook rechtstreeks het bouwfonds steunen via een overschrijving op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding '400/0000/49448 gift KADOC'. Ook daarvoor wordt vanaf 30 euro een fiscaal attest bezorgd.